

Baviktime mbele ya Mahakama

Picha: Ron Haviv/VII

Kufwatana na kanuni za Mahakama ya Kimataifa ya Jinai, baviktime banaweza kutumia Prokirere habari juu aanze ankete. Kuko tena bitu mbili byenye binaangalia baviktime byenye bilibadilika. Itakuwa turu ya kwanza, mu hadisi ya sheria ya kimataifa ya jinai, baviktime kupatiliwa haki ya kuwa na neno mu masambo na ya kuomba balipiwe. Njo kusema kama tribinale haitabasikiliza tu sawa vile batemwé lakini bataweza kusema magumu yabo wakati yoyote ya masambo. Bataweza kufanya vile kupitia batu benye batabasimamia mbele ya sheria. Na baviktime benye banasikiliziwa na Mahakama sawa vile batemwé batapata msaada na kuchungiwa.

Kazi ya baviktime mu masambo ni nyongezo ku juhudi na kazi yenye Mahakama ikoinafanya juu batu benye balifanya jinai zenye kugusa dunia yote baweze kupatiliwa malipizi ya bitendo byao. Msingi ya hii ni kanuni yenye kusema aseme ni saa sauti ya baviktime na mateso yabo inasikiliwa njo sheria kweli inakuwaka.

Viktime ni mtu mwenye alipata magumu kutokana na jinai yenye Mahakama inaweza kufuatilia. Bikundi na taasisi zenye zinahangaikia dini, masomo, usanifu, sayansi wala msaada, nazo zinaweza kuwa viktime kama bitu byabo bya kazi binabomolewa wala kuharibishiwa. Bajije ba ku Mahakama njo batasema ni bitu gani byenye biliharibishiwa wala kubomolewa inafaa kuangalia. Lakini, mu bitu bya kuangalia muko : mateso ya mwili na ya akili njo kusema saa afia ya akili ya mutu imeharibika kufwatana na byenye aliishi wala byenye aliona, muko tena kupoteza wala kuharibishiwa byashara wala bitu.

Ju ya kusaidia baviktime, Mahakama iliunda Tawi la ushirikishwaji wa waathiriwa na la malipo, na Kitengo cha msaada kwa waathiriwa na mashahidi; byote biko mu biro ya Grefyé. Ile Tawi la ushirikishwaji wa waathiriwa na la malipo inasaidia baviktime mu kuomba kuwa na neno mu masambo mbele ya Mahakama wala mu kuomba malipo ya magumu balipata, wala mu hizi hali zote mbili. Ile Tawi inabasaidia tena kupata mashauri ya kisheria na kubapangia namuna

batasimamiwa mbele ya sheria. Juu isimulie na kila viktime, ile Tawi ikoinafanya nguvu juu ya kusimulia na kukutana na bikundi ya baviktime, bikundi yenye haiko ya leta na bikundi bingine bya batu bya muinchi wala bya kimataifa, sana sana mu inchi kwenye Mahakama ikoinafanya kazi.

Kitengo cha msaada kwa waathiriwa na mashahidi inachunguka batemwé, baviktime benye bako banaeleza maneno ku Mahakama na batu bengine benye banaogopa juu balieleza maneno ku Mahakama, tena inabapatiaka msaada juu ya mawazo.

Ile Kitengo inapanaka mashauri, inafundishaka na kupana msaada ku matawi zingine za Mahakama ku byenye kuangalia ginsi ya kuchunga sekirité na maisha muzuri ya baviktime na ya batemwé. Inaangaliaka kwa upekee mahitaji ya batoto, bazee, bilema na benye balifanyiwa bitendo bya busharati ku kinguvu wala benye balitendewa bitendo bya kinguvu juu ni banamuke wala juu ni banaume. Tena ile Kitengo njo inafanyaka mipango ya ginsi ya kuchunga batemwé.

Kuwa na neno

Baviktime banaweza kuwa na neno mu masambo :

- bakitumia Prokirere habari juu ya jinai zenye banasadiki kama zilifanyika;
- bakieleza maneno mbele ya Mahakama kama banabaita sawa vile batemwé;
- kwa mafaa yabo, juu ya kupana mawazo na shida zabo ku Mahakama wakati yoyote ya masambo; mu namuna yenye haiko mubaya ku haki za mwenye kushitakiwa na ku masambo ya haki na ya bila kupendelea. Baviktime banaweza kufanya vile mu bipindi bya kwanza bya masambo (kwa mfano mu ile mkusanyo juu ya kusambisha mwenye Prokirere anaomba ruhusa kwa bajije juu aanzishe ankete, wala saa anaomba Mahakama ihakikishe mashtaka yenye banabebesha mwenye kushitakiwa) mu wakati ya kusambisha wala wakati ya apel;
- bakiomba malipo.

Baviktime banaweza kuomba kuwa neno mu kila kipindi ya masambo; inafaa banaandika ile dokima ya kuomba kuitikiwa kuwa na neno. Maombi yote inaangaliwaka na bajije ba mu chumba yenye iko inakata ile maneno. Bale bajije njo banasemaka kama kweli ule mutu alipata magumu kutokana na jinai yenye Mahakama inapashwa kufwatilia. Tena bajije batasema ni mu kipindi gani njo baviktime banaweza kusema mawazo na shida zabo na namuna gani.

Kusimamiwa mbele ya sheria

Baviktime kuwa na neno mu masambo itafanyika mara mingi kupitia mutu mwenye kubasimamia mbele ya sheria. Mara mingi, baviktime habatasafiri kuenda ku makao makuu ya Mahakama kama habapendi. Benye banabasimamia mbele ya sheria njo batabasemea shida zabo ku Mahakama. Baviktime bako na uhuru ya kuchagua mutu mwenye atabasimamia mbele ya sheria. Ule mutu anapashwa kujua sana sheria ya jinai kufuatana na kazi ya avoka, ya jije wala ya prokirere yenye alitumikaka, na kujua muzuri kabisa luga moya mu luga mbili za kazi za Mahakama (Kiingereza ao Kifaransa).

Ju bapate mutu wa kubasimamia mbele ya sheria, Mahakama itapatia baviktime kartasi kwenye kuko majina za baavoka. Ata kama makuta ya Mahakama ju ya msaada ya kisheria ni za kidogo, Mahakama inaweza kupana msaada fulani ya makuta. Tena, Ofisi ya ushauri wa umma wa waathiriwa itakuwa tayari kupatia baviktime msaada ya kisheria bila kulipisha.

Kama baviktime ni bamingi, bajije banaweza kubaomba bachague mutu moya (wala kikundi moya ya batu) mwenye atabasimamia mbele ya sheria, juu masambo ipitike muzuri. Kama baviktime habawezi kujichagulia batu bakubasimamia bote pamoya, bajije banaweza kuomba Grefyé wa Mahakama ya Kimataifa ya Jinai kufanya vile. Kama baviktime habafurahi na batu benye grefyé alichaguwa, banaweza kuomba bajije baangalie ile maneno.

Kujulishwa

Wakati Chumba ikoinaangalia ombi ya viktime ya kuwa na neno na kusema namuna gani ule viktime atakuwa na neno mu masambo ya hali ao ya afere fulani, viktime ataambiliwa maneno yenye imetokea mu kila kipindi ya masambo, ni sawa vile siku za mikusanyo juu ya kusambisha, jijema za Mahakama na kila apel.

Malipo

Baviktime banaweza kuomba malipo ya magumu yenye balipata kutokana na makosa ya jinai yenye Mahakama inapashwa kufwatilia. Tena Mahakama ayo peke inaweza kukamata mupango ya kuangalia maneno ya malipo, ata kama baviktime habakufanya ile ombi. Baviktime banaweza kufanya maombi yabo na Mahakama itasema kama ile maombi itaitikiwa wala apana na itasema ni malipo ya namuna gani. Mahakama inaweza kusema namuna mingi za malipo, sawa vile :

- **fidia** : mara mingi inakuwaka malipo ya makuta kutokana na magumu yenye inagusa akili, bitu na mwili. Mule ndani munaweza kuwa malipo kutokana na kuumiziwa ku mwili ao muakili, kupoteza mapato, maumivu fulani, mateso, kuchanganyikiwa akili juu ya mawazo na kupoteza bahati;

- **kurudisha** : iko na nia, kama inawezekana, ya kurudisha baviktime mu hali balikuwa ndani mbele ya kupata magumu. Inaweza kuwa, kwa mfano, kubarudishia bitu byabo.
- **ukarabati** : iko na nia ya kuwezesha baviktime kuendelea kuishi maisha ya kawaida ginsi inawezekana. Ile ukarabati inaweza kuwa ndani malipo ya matunzo ya mwili, ya akili wala ya kwa munganga wa bendabazimu, na tena makuta za misaada ku majamaa na misaada ya kisheria, na misaada ingine ya lazima juu ya kurudisha heshima na maisha muzuri ya baviktime.

Mwisho ya masambo, Chumba cha kesi inaweza kusema aseme mtu mwenye amehukumiwa na Mahakama alipe baviktime ba jinai zenye zimeonekana kama ni yeye njo alizifanya. Mahakama inaweza kusema mutu alipiwe yeye peke wala kusema malipo ipatiliwe kikundi ya batu, kufwatana na mafa ya baviktime mu hali fulani. Malipo yenye kupewa ku kikundi iko muzuri ju inawezesha kupana msaada ku majamaa wala batu yote pamoya na kupatia tena batu ya zile majamaa namuna ya kuanza tena bupya maisha yabo. Vituo ao fasi za kupana misaada mbali mbali ku baviktime, kwa mfano, binaweza kujengewa wala mipango yenye iko na maana ya mfano tu inaweza kukamatiwa. Tena, Nchi zinazounda Mahakama ya Kimataifa ya Jinai zilifanyaka Mfuko ya kusaidia baviktime ba jinai zenye Mahakama inapashwa kufwatilia na jamaa zabo, ju ya kubapatia namuna fulani ya malipo ata kama mutu mwenye bamekondané hana mali ya kutosha.

Kuchungiwa na kupata msaada

Mahakama ya Kimataifa ya Jinai inapashwa kufanya ginsi yote juu ya kuchunga sekirité, hali ya muzuri ya mwili na ya akili, heshima na maisha ya pekee ya baviktime na ya batemwé. Saa baviktime banaeleza maneno ku Mahakama sawa vile batemwé, Kitengo cha msaada kwa waathiriwa na mashahidi kitabapatia msaada ya uongozi na ya kilojistiki ju baweze kuya mbele ya Mahakama, tena ile Kitengo itajikaza ju bakuwe mu hali yenye banaheshimiwa na njo maneno bataeleza mbele ya Mahakama isibaletee tena magumu ingine, mateso ao tabu ya mawazo. Batu benye kusindikiza batemwé banapataka msaada juu ya kupiganisha mawazo na misaada zingine mbali mbali.

Kutangaza habari

Mahakama itajikaza ju maongezi yake na baviktime benye bako banasamba ao bale benye kuomba malipo ifanyike kwa ginsi baviktime ao batu bengine basikuwe mu hatari na itachunga kabisa siri saa ya kutumia habari zenye baviktime balieleza.

Kufwatana na kanuni za kuongoza masambo ku Mahakama, maombi yenye kuangalia ruhusa ya kuwa na neno ao malipo inapashwa kujulishwa kwa Prokirere na kwa mwenye banashtaki. Lakini, bale benye balifanya zile ombi banaweza kusema asema banapenda habari zenye balieleza ku Mahakama zisitoke inje, kama bako na boga ya kukuwa mu hatari wala kutia batu bengine mu hatari. Banaweza tena kuomba maneno sawa ile isitiliwe ku makartasi za masambo zenye batu bote banaweza kuona. Bajije batasema ni nini njo ya kufanya na banaweza kusema aseme habari zote zenye viktime ao mwenye kumusimamia mbele ya sheria alieleza zichungiwe kabisa.